

ПАРЛАМЕНТАРНИЯТ ВОТ ОТ 11 ЮЛИ 2021 Г.

МАНЕВРИ ПО ВЪРХОВЕТЕ

Борис Попиванов

Юли 2021

ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ | 11 ЮЛИ 2021 | РЕЗУЛТАТИ

ИМА ТАКЪВ НАРОД	ГЕРБ-СДС	БСП ЗА БЪЛГАРИЯ	ДЕМОКРАТИЧНА БЪЛГАРИЯ	ДПС	ИЗПРАВИ СЕ! МУТРИ ВЪН!
24.08%	23.51%	13.39%	12.64%	10.71%	5.01%

1. УВОД: СВОЕОБРАЗИЕТО НА ИЗБОРИТЕ

Предсрочните парламентарни избори в България от 11 юли имат особености, които ги отличават от всички предходни в годините на демокрацията. За първи път избори се провеждат едва 3 месеца след редовните, в резултат на безпрецедентния неуспех на новосформирания парламент да излъчи правителство. За първи път кампанията бе практически засенчена от действията на служебен кабинет, който (за разлика от останалите пет, които страната е имала) наложи в общественото мнение приоритета на ревизията на досегашното управление и съответно изграждането на общ фронт срещу бившите управляващи. За първи път политическото пространство бе толкова ясно и категорично поляризирано по оста статукво-протест и от изборите се очакваше да легитимират надмощието на „силите на протеста“ над „силите на статуквото“. За първи път толкова голямо значение бе отредено на вота на българските граждани зад граница, като за целта просъществувалото кратко 45-о Народно събрание промени изборните правила и това остана единственото му по-съществено решение. Залогът, както бе представен на избирателите, изглеждаше по-амбициозен отвсякога – не просто да се отстрани ГЕРБ от властта, каквато теза доминираше преди вота от 4 април, а да не се допусне до власт никоя от парламентарно представените преди 4 април партии.

Резултатите в добрия случай са половинчати. Станахме свидетели на най-ниската избирателна активност в цялата съвременна история на България (2775410 избиратели, или 42,19%). В Народното събрание влязоха същите 6 формации, както в предишното. „Сили-

те на протеста“, „Има такъв народ“, „Демократична България“ и „Изправи се! Мутри вън“, които предизвикаха предсрочните избори с основната претенция да получат парламентарно мнозинство и да управляват без подкрепа от „статуквото“, завършиха със 112 депутати вместо възделяваните 121. Вотът на българите в чужбина действително донесе първото място на „Има такъв народ“, но във всяко друго отношение не впечатляваше. Зад граница сега гласуваха 170829 избиратели, по-малко, отколкото на 4 април, въпреки двойно по-големия брой изборни секции и по-доброто им географско разположение. Обясненията за рекордно ниската активност изискват по-сериозни постелекторални изследвания, но отсега е ясно, че аргументите с жегата, почивките и страха от машинното гласуване са повърхностни. Много по-вероятно е да се предположи, че българските граждани не приеха тежестта на изборния залог. Те бяха призовани да помогнат за излъчване на „правителство на промяната“, каквото можеше да се излъчи и в предишния парламент, и за каквото претендираше актуалният служебен кабинет. В кампанията упорито липсваше убедителен образ на бъдещето. Агитацията заместваше политиката с аритметика в две централни измерения: „да спрем тези“ и „да се съберем с онези“. Интересът трудно можеше да бъде голям. Едни от най-уникалните избори имаха възможно най-безличната фасада.

2. „ИМА ТАКЪВ НАРОД“ (ИТН)

Партията на шоумена Слави Трифонов, изненадващо заела втора позиция на изборите на 4 април, този път стана победител. Сам по себе си това е забележителен факт. Яркото надмощие на ИТН в предпочита-

нията на младите избиратели трябва също да се отчете. За първи път от 16 години ГЕРБ не печели парламентарни избори. Победата на ИТН напомня малко еуфоричното усещане на СДС от 1991 г., когато минималната преднина пред БСП бе изразена с формулата „с малко, но завинаги“. Всъщност несъмнените обществени надежди към ИТН като основен стожер на „промяната“ не доведоха до електорална приливна вълна, напомняща Симеон Сакскобургготски през 2001 г. и Бойко Борисов през 2009 г. ИТН е най-слабият победител в демократичната ни практика – като гласове (657824), като процент (24,08%) и като депутатски мандати (65). Не само липсва мнозинство, но не се вижда и „мнозинството на промяната“, за което пледираше партията.

Проектокабинетът, лансиран от лидера Слави Трифонов в деня след изборите и оттеглен след масово недоволство малко по-късно, издаваше политическа арогантност, прескачаща законовите и конституционните процедури. Под маската на отговорност обаче личи по-скоро отказ от отговорност за политическия процес. Видно бе от състава на предложеното правителство, в което единствената фигура с някаква връзка с партията бе тази на кандидата за вътрешен министър. Видно бе и от нежеланието за всякакви преговори, което прехвърля вината за евентуални нови предсрочни избори върху другите партии. Политиките на кабинета, накратко обрисувани от Трифонов, съдържаха изцяло десен дневен ред, може би повече десен, отколкото този на всички предходни правителства след Иван Костов от 1997 г. Акцентите се свеждаха до приватизации и концесии, а единственият социален „смокинов лист“, строителството на детски градини, дори не е от компетенциите на изпълнителната власт. По такъв начин ИТН влезе в „голямата политика“ не просто със скандал, но и като част от „десния консенсус“, и то като негов първостепенен и най-радикален изразител.

3. ГЕРБ-СДС

Партията има в „актива“ си загуба от президентски избори, но това е първата ѝ парламентарна загуба. Тя се случва на фона на видима ерозия на електоралната подкрепа (внушителните 195562 загубени гласове само за 3 месеца). Първото място винаги е важен психологически бонус, който легитимира всяка критика срещу управление без участието на първата сила. Този бонус сега отсъства. И все пак поражението не е толкова драматично, колкото изглежда на пръв поглед. След цялата серия разкрития за злоупотреби на ГЕРБ от страна на служебния кабинет, след тоталната политическа изолация, след призивите за „изчегъртване“ на наследството на партията, след рязко ограничените от новата власт възможности за контролиран и купен вот резултатът затвърждава поне на този етап сериозно политическо

присъствие. В новата парламентарна конфигурация, също както и след 4 април, ГЕРБ нямат полезен ход, освен да се надяват на грешките на опонентите си. Те остават в „кръгова отбрана“, принудени да защитават митологизираната стабилност на дългогодишното си дясно-авторитарно управление. Обновлението на партията, настойчиво прокламирано от лидера Бойко Борисов през последната година, на практика се сблъсква със сянката на самия Борисов, предопределящ и политическия профил на ГЕРБ, и обществените очаквания към нея като партия на едрия бизнес и държавната администрация.

Ключовият риск пред бъдещето на ГЕРБ е свързан с тенденцията на „разбягване на клиентелите“, на онези, които са подкрепяли партията заради потенциалните облаги от властта. Нови предсрочни избори вероятно биха могли да удържат този процес, но едва ли задълго. Един стабилизирания широк междупартиен фронт срещу ГЕРБ, изразен в редовно правителство, може да направи процеса необратим. Надеждата по-скоро може да се отнесе към вътрешните противоречия в лагера на опонентите на ГЕРБ, които биха подхранили впечатлението за временна ситуация, за обречена да приключи игра на „мишките“ в отсъствието на „котката“.

4. БСП ЗА БЪЛГАРИЯ

Формацията претърпява истински електорален срив, който дори социологическите агенции не съумяха пълноценно да регистрират. Това е най-слабият резултат на БСП на парламентарни избори (със загубени 114451 гласа само за 3 месеца и едва една трета от постигнатото през 2017 г.). В хода на кампанията, а и доста преди нея, партията изпъкваше с неясна политическа идентичност. Посланията ѝ се стремяха да обхванат цялото общество (от съхранение на корпоративния данък в полза на бизнеса до защита на традиционното семейство в угода на консерваторите). Леви и социални политики присъстваха без да са ясно фокусирани. В политическата геометрия БСП се старееше да заеме мястото на трети „полюс“, противопоставен и на предишните управляващи от ГЕРБ, и на новите „сили на протеста“, благосклонен, но и резервиран към служебния кабинет. Широкото ляво обединение, прокламирано от председателката Корнелия Нинова, не изпълни своето консолидиращо предназначение, защото бе реализирано механично, на нивото на партийни ръководства, и при липсата на осмисляща го нова лява стратегия. В крайна сметка реалните усилия на терен бяха насочени към опазване на традиционното ядро от по-възрастни гласоподаватели. Практически никакви съществени и получаващи гласност събития и инициативи не бяха насочени нито към работещите, нито към младите хора. И ако до 4 април партията се ползваше с електорален бонус в ролята си на основен конкурент на ГЕРБ, този бонус вече беше загубен.

В новата конфигурация БСП трябва да преодолява политическа изолация, която не се смекчава даже от обстоятелството, че най-рейтинговият политик в България, президентът Румен Радев, някога е бил нейна номинация. Възможността за участие под някаква форма в изпълнителната власт на този етап е нереалистична. Вариантите за поведение са два. Единият, по-присъщ на инерцията, предполага последователни, макар и с невысока ефективност, парламентарни усилия по самоутвърждаване като важен политически фактор. Вторият, изискващ преоценка на цялото досегашно поведение, визира цялостно и категорично отрицание на укрепналия след 11 юли „десен консенсус“ в българската политика и ориентация към проблемите на хората „долу“. Подлежащите на скорошно износване социални очаквания към ИТН отварят подобна ниша. Във всеки случай БСП трябва да намери „свой“ дневен ред, защото в дневния ред на противопоставянето „статукво“ – „протест“ тя е излишна.

5. „ДЕМОКРАТИЧНА БЪЛГАРИЯ“ (ДБ)

Коалицията несъмнено регистрира значителен успех, като стана една от двете парламентарни сили (заедно с ИТН), увеличили чувствително гласовете си след 4 април. Постигане е и постепенното разширяване на географията. Макар да остава по същество градска формация (концентрирана предимно в големите областни центрове), ДБ вече не е просто партията на столичния център. Три фактора имат ключово значение за относително добрата електорална перспектива и в бъдеще. Първо, ДБ все повече се консолидира като една организация, превъзможвайки обичайните си междулидерски борби и постепенно загърбвайки идентичностите си от времето на прехода. Либерално ориентираната „Да, България“ на Христо Иванов се утвърждава като движеща сила и емблема на коалицията, а свързаната повече с миналото ДСБ минава в сянка. Второ, ДСБ успешно се наложи в общественото мнение като водещ изразител на европеизацията и модернизацията на България и по такъв начин упражнява притегателна сила върху най-активните и предприемчиви градски слоеве. Трето, с помощта на медийните си говорители и на доминацията на неолибералния дискурс в българските медии принадлежността към ДБ се оказва най-престижната политическа опция в България. Грубо казано, привържениците на всички останали политически сили трябва да се оправдават за своите лоялности, докато привържениците на ДБ излъчват увереността, че са на „правилната страна на историята“. Накратко, ДБ в нарастваща степен укрепва като формация на социално-икономическия елит на страната, дискретно и негласно противопоставен на „простия народ“.

Амбицията на ДБ е да управлява, и то не просто със свои кадри, но и със своята програма. Ако в нея фигурират разнообразни предложения, включително еко-

логични, то икономическият екип вече нееднократно е заявявал неолибералната си идентичност. Прекомерната убеденост в умението да манипулират евентуалните партньори от „силите на протеста“ и да ги ползват като депутатски резервоар, а също и самоафишираната подкрепа от Европа и САЩ обаче могат да им изиграят лоша шега. Като че ли обаче ДБ е от малкото формации, които няма защо да се притесняват за резултата си при незабавни нови предсрочни избори.

6. ДВИЖЕНИЕ ЗА ПРАВА И СВОБОДИ (ДПС)

Партията винаги е създавала впечатлението, че на избори „взема своето“. И този път първите следизборни анализи я подминават. Всъщност обаче може да се говори за изборен неуспех. Още в кампанията партията бе подложена на сериозен удар от американските санкции срещу нейния бивш депутат Делян Пеевски по Закона „Магнитски“. Макар да изглежда, че Пеевски постепенно се оттегля от бизнес и политически позиции, досегашната му централна роля неминуемо влече със себе си дестабилизация на икономическите мрежи на ДПС. През годините формацията все повече се откъсваше от своята естествена електорална база в лицето на българските турци и се трансформираше в клиентелистка структура от бизнеси, свързани с властта. Такъв е и публичният ѝ имидж – на партия, която винаги успява да използва правителства на други партии в своя изгода, преди ГЕРБ, а сега според слуховете и бързо загиналия проектокабинет на ИТН. Електоралната цена на този процес е видима. В традиционните за ДПС смесени райони с компактно етнически турско население подкрепата за партията спада от избори на избори. Общият ѝ резултат на 11 юли бележи спад с 43867 гласа спрямо 4 април. На предходните избори през 2017 г. ДПС и ДОСТ, партия, насочена изцяло към същия електорат, получиха съвместно 416455 гласа, или с малко над 124000 гласове повече от ДПС сега. Отливът не може да бъде скрит. Срещата на партийното ръководство с турския президент Реджеп Ердоган по време на кампанията внушаваше, че е възможно съдействие от турската държава за изселнически вот в полза на ДПС. Реалностите сочат друго – в секциите в Турция гласовете за ДПС са под 27000. Очевидно ножицата между бизнес елит на партията и относително беден електорат се разтваря все повече.

От друга страна, политическата перспектива на ДПС не е за подценяване. Основна мантра на политическия дебат в България след 4 април и до днес е необходимостта от експертни правителства – теза, която ДПС отстоява отдавна, вероятно защото такива конфигурации размиват ясната партийна отговорност за провежданите политики. Нещо повече, вариантите с правителства на малцинството, все по-често обсъждани напоследък, също са в интерес на партията.

Подобни кабинети след формирането си обикновено стават жертва на „плаващи мнозинства“ в законодателния орган, почиващи на интересите на различни комбинации от партии по различни конкретни теми. Известно е, че ДПС в практиката си е най-големият майстор в договарянето и осъществяването на „плаващи мнозинства“. Политическата нестабилност, която е най-вероятната тенденция за България през следващите поне 6 месеца, в този смисъл е благоприятна за по-пълноценно включване на ДПС.

7. „ИЗПРАВИ СЕ! МУТРИ ВЪН“ (ИМВ)

На пръв поглед най-голямото постижение на коалицията е обстоятелството, че въпреки центробежните сили остана единна и влезе в Народното събрание в състава си от 4 април. Равномерното разпределение на вота за ИМВ в цялата страна показва едно вече стабилизирано присъствие. ИМВ има предимството пред други, че бе приета сред „силите на протеста“ и в този смисъл пропагандно участва в политическия сблъсък от страната на „добрите“. Добавената стойност на коалицията към „силите на протеста“ е разгърнатата в няколко посоки. Първо, радикално поведение в пряко площадно отрицание на „модела ГЕРБ“, включително чрез непосредствено инициирани и представени разкрития за злоупотреби – всичко това компенсиращо по-голямата умереност на ИТН и ДБ. Второ, социални акценти, които не са изведени до система, но не позволяват „силите на протеста“ да бъдат еднозначно идентифицирани като десен фронт. Трето, претенция не за замяна, а за надмогване на левицата, доколкото немалка част от висшия ешелон на ИМВ е съставен от бивши кадри на БСП. Посланието, което носят те, е че фигурите на лявото могат да бъдат обществено приемливи и признати като част от прогреса на страната при условието да се откъснат от социалистическата партия.

На фона на ИТН и ДБ, ИМВ е в най-висока степен коалиционно ориентирана. Парадоксално формацията с най-ярко изразен „уличен“ радикализъм е и най-голяма на политически диалог и парламентарно сътрудничество. Това би могло да има значение в предстоящата политическа конфронтация.

8. ЗАКЛЮЧЕНИЕ: НЕЯСНАТА, НО ДЯСНА ПЕРСПЕКТИВА

Българските избиратели на 11 юли не произведоха развръзка в политическия сюжет. ИТН получи преднина, която в никакъв случай не е еднозначна и основание за раздути политически претенции. Следизборният политически процес ще стъпва на няколко предпоставки, задаващи границите му. **По отношение на електоралния цикъл.** Ключова роля ще играе

въпросът дали ще се стигне до нови предсрочни избори през октомври заедно с президентските, като различните отговори на този въпрос ще определят и поведението на политическите сили. Но и сигурните президентски избори също ще упражнят своето влияние, защото неизбежно ще изискват вземане на страна по президентската номинация на Румен Радев и Илияна Йотова. **По отношение на конюнктурния политически конфликт.** Същественото тук е дали ще издържи крехкото единство на „силите на протеста“, засега осмислящо на пропагандно равнище промяната към „постборисовска ера“. Вътрешните напрежения между ИТН, ДБ и ИМВ са достатъчно отчетливи, за да бъдат пренебрегвани. Бъдещият статут и позиции на доскоро управлявалата ГЕРБ зависят много от тях. **По отношение на идеологическата тенденция.** Изборните резултати като че ли затвърждават допълнително „десния консенсус“ в българската политика. Призивите за справедливост, легитимирани като централни от протестите през лятото на 2020 г., се интерпретират като законова справедливост, преодоляваща някои от предполагаемите беззакония на управленията на ГЕРБ. Социалната справедливост е маргинализирана в публичния дебат преди всичко по линия на темите за бедността, неравенствата и условията на труд. Търсенето на „лява противотеза“ става толкова по-необходимо, колкото по-бързо ще отшумяват илюзиите за социалните намерения на водещата сила ИТН. В крайна сметка и разкритията на служебния кабинет, и офертите на новите политически сили експлоатират проблеми, повече или по-малко далечни на всекидневието на българските граждани. Политическият сблъсък сякаш е концентриран по върховете на политическата система и не намира пълноценно съответствие в обществени напрежения. Може би затова и част от избирателите проявяват апатия и дистанцираност и предпочитат да не легитимират с бюлетините си така представените им от елитите политически залози.

КОНТАКТИ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
<https://bulgaria.fes.de>

Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

Мненията, изразени в тази публикация, принадлежат на автора и не отразяват непременно позицията на Фондация Фридрих Еберт.